DUMITRU ZAHARIA

# Veniamin Costache şi şovinismul maghiaro-austriac

În vremea în care fostul episcop de Huşi (1792-1796) şi de Roman (1796-1803) s-a aflat în scaunul mitropolitan al Moldovei – 1803-1808 şi 1812-1842, misiunea catolică dintre Carpaţi şi Nistru s-a confruntat cu încercările cele mai îndrăzneţe venite din partea cercurilor austro-maghiare de a prelua conducerea şi a-şi exercita influenţa politică în scopul unei viitoare anexări la imperiul austriac al întregului teritoriu românesc extra-carpatic. După moartea regelui Ungariei, la M\hács, în 1526, împăraţii de la Viena s-au străduit mereu, sub pretextul dreptului de moştenire cuvenit Mariei, regina văduvă după decesul lui Ludovic al II-lea, să acapareze tot spaţiul geografic populat de români. Prin războaiele purtate împotriva Porţii, parţial fusese realizat acest plan. Pacea de la Carlowitz (1699) consfinţise cotropirea Transilvaniei, iar cea de la Passarowitz a Banatului şi Olteniei. În urma războiului austro-ungar-otoman, încheiat cu tratatul de la Belgrad în 1739, Oltenia a fost eliberată de imperiali şi realipită Ţării Româneşti. Diplomaţia austriacă a ştiut să profite de războiul ruso-otoman, încheiat prin pacea de la Kuciuc-Kainargi şi prin corupţie, vicleşug, crimă a ocupat partea de nord a Moldovei. Documente inedite, păstrate în arhiva Congregaţiei Propaganda Fide, demonstrează că acei reprezentanţi ai imperiului austriac, aflaţi în capitala otomană încă din 1772, primiseră cadouri substanţiale din partea gazdelor pentru a intermedia pacea cu ruşii victorioşi[1].

Acestea au fost unele din faptele de corupţie premergătoare acţiunilor diplomatice şi crimelor care au consfinţit la 7 mai 1775 răpirea din trupul Moldovei a trei ţinuturi, care aveau o întindere de 2.095.202 pogoane sau 10.451 km$^2$, care cuprindeau în interiorul lor cetatea de scaun a Sucevei, Rădăuţii, Cernăuţii, mănăstirile: Putna, Suceviţa, Voroneţ, Dragomirna, alte monumente şi aşezări străvechi româneşti, în care trăiau atunci 63.700 români, 8.400 ruteni şi 526 evrei. Furtul din teritoriul românesc al Moldovei a fost hotărât la Petersburg, după eşecul diplomaţiei austriece la Poartă, prin care s-a încercat cotropirea din nou a Olteniei. După împărţirea Poloniei, ocuparea Galiţiei şi Pocuţiei, austriecii şi-au îndreptat gândurile şi privirile asupra

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

33. Cf. Razvan Theodorescu, *Problèmes de l'Art ancien dans l'œuvre de Vasile Pârvan*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, 1965, 2, p. 54.
34. *Ibidem*, p. 56.
35. *Ibidem*, p. 56-64.
36. V. Pârvan, *Idei și forme istorice*, Bucuresti, 1920, p. 160.
37. Idem, *Memoriale*, București, 1923, p. 211.
38. Al. Zub, *Pe urmele lui Vasile Pârvan*, Bucuresti, 1983, p. 276.
39. *V.F.*, p. 87.
40. Idem, *Art d'Occident*, Paris, 1938, préface.
41. *V.F.*, p. 67.
42. Cf. Maria-Ana Muzicescu, *op.cit.*, p. 6.
43. *V.F.*, p. 67.
44. V. Pârvan, *Scrieri*, p. 393, 398.
45. *Î.M.V.P.*, p. 134.
46. Apud Razvan Theodorescu, *Prefață* la H. Focillon, *Arta sculptorilor romanici*, București, 1989, p. 17.
47. *V.F.*, p. 86.
48. *Ibidem*, p. 95.
49. *Ibidem*, p. 21.
50. *Ibidem*, p. 27.
51. *Ibidem*, p. 86.
52. *Ibidem*, p. 28.
53. *Ibidem*, p. 27.
54. *Ibidem*, p. 28.
55. V. Pârvan, *Scrieri*, p. 485.
56. Cf. Al. Zub, *op.cit.*, p. 224.
57. V. Pârvan, *op.cit.*, p. 399.
58. H. Berr, *La synthèse en histoire*, Paris, 1911.
59. Idem, *L'histoire traditionnelle et la synthèse historique*, Paris, 1021.
60. Al. Zub, *op.cit.*, p. 225.
61. John Huizinga, *Amurgul Evului Mediu*, Bucuresti, 1970, p. 5.
62. V. Pârvan, *op.cit.*, p. 353-375.
63. Cf. Guy Bourdé, Hervé Martin, *Les écoles historique*, Paris, 1983, p. 171-226.
64. *V.F.*, p. 13.
65. Cf. Al. Zub, *La pensée historique de V. Pârvan*, în "Dacia", XXVI, 1982, 1-2, p. 19-26; idem, *Réflexion sur la durée chez V. Pârvan*, în "Daco-romania", Freiburg, V, 1979-1980; idem, *Pe urmele lui V. Pârvan*, p. 268-279; *Universul formelor plastice*.
66. *Lettres...*, p. 87.
67. Cf. Al. Zub, *op.cit.*, p. 229.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

**DUMITRU ZAHARIA**

# Veniamin Costache și șovinismul maghiaro-austriac

În vremea în care fostul episcop de Huși (1792-1796) și de Roman (1796-1803) s-a aflat în scaunul mitropolitan al Moldovei – 1803-1808 și 1812-1842, misiunea catolică dintre Carpați si Nistru s-a confruntat cu încercările cele mai îndrăznețe venite din partea cercurilor austro-maghiare de a prelua conducerea și a-și exercita influența politică în scopul unei viitoare anexări la imperiul austriac al întregului teritoriu românesc extra-carpatic. După moartea regelui Ungariei, la M\hács, în 1526, împărații de la Viena s-au străduit mereu, sub pretextul dreptului de moștenire cuvenit Mariei, regina văduvă după decesul lui Ludovic al II-lea, să acapareze tot spațiul geografic populat de români. Prin războaiele purtate împotriva Porții, parțial fusese realizat acest plan. Pacea de la Carlowitz (1699) consfințise cotropirea Transilvaniei, iar cea de la Passarowitz a Banatului și Olteniei. În urma războiului austro-ungar-otoman, încheiat cu tratatul de la Belgrad în 1739, Oltenia a fost eliberată de imperiali și realipită Țării Românești. Diplomația austriacă a știut să profite de războiul ruso-otoman, încheiat prin pacea de la Kuciuc-Kainargi și prin corupție, vicleșug, crimă a ocupat partea de nord a Moldovei. Documente inedite, păstrate în arhiva Congregației Propaganda Fide, demonstrează că acei reprezentanți ai imperiului austriac, aflați în capitala otomană încă din 1772, primiseră cadouri substanțiale din partea gazdelor pentru a intermedia pacea cu rușii victorioși[1]

Acestea au fost unele din faptele de corupție premergătoare acțiunilor diplomatice și crimelor care au consfințit la 7 mai 1775 răpirea din trupul Moldovei a trei ținuturi, care aveau o întindere de 2.095.202 pogoane sau 10.451 km$^2$, care cuprindeau în interiorul lor cetatea de scaun a Sucevei, Rădăuții, Cernăuții, mănăstirile: Putna, Sucevița, Voroneț, Dragomirna, alte monumente și așezări străvechi românești, în care trăiau atunci 63.700 români, 8.400 ruteni și 526 evrei. Furtul din teritoriul românesc al Moldovei a fost hotărât la Petersburg, după eșecul diplomației austriece la Poartă, prin care s-a încercat cotropirea din nou a Olteniei. După împărțirea Poloniei, ocuparea Galiției și Pocuției, austriecii și-au îndreptat gândurile și privirile asupra

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

jumătății de nord a Moldovei cu ținuturile Sucevei, Botoșanilor, Romanului, Neamțului, dar prin hotărârea adoptată în capitala rusă de către Lebkowitz și Panin, s-au mulțumit practic numai cu ceea ce ocupaseră la 1 octombrei 1774, atunci când mareșalul Rumeanțev, după ce primise de la Kaunitz, ministrul Mariei Tereza, suma de 5.000 de galbeni, o tabacheră de aur cu briliante, ordonase retragerea armatelor ruse din nordul Moldovei, iar cele austriece le luaseră locul. Calculele încheiate de Thugut, internunțiul austriac la Poartă, în 7 mai 1775, au demonstrat că diplomația austriacă a cheltuit pentru înfăptuirea acestui rapt teritorial din pământul românesc, următoarele sume: 10.000 piaștri plătiți dragomanului Moruzi, 3.100 ducați comisarului hotarnic, bacșișuri către funcționari mărunți. Totalul sumelor s-a ridicat la 15.012 piaștri sau 16.889 florini, în afară de cele date comandantului armatei ruse[3] O parte din aceste sume au fost luate anterior de la otomani pentru medierea tratativelor de pace. Protestele populației din toată Moldova, ale domnului și demnitarilor săi au rămas fără rezultate pozitive, iar imperialii au adoptat măsurile cele mai severe pentru consolidarea stăpânirii lor în noul teritoriu alipit statului austriac prin vicleșug, corupție, șiretenie, crimă. Între măsurile de maximă eficiență a fost socotită și prezența aici a misionarilor catolici care au activat intens pentru atragerea românilor ortodocși la credința lor. Teritoriului răpit din Moldova i s-a spus inițial partea interioară din cordonul militar austriac, apoi Bucovina, apreciindu-se că noul nume va consemna alt teritoriu decât cel moldovenesc. Activitatea misionarilor catolici, servili curții imperiale austriece, nu se limita numai la teritoriul cotropit de curtea vieneză prin mijloacele nedemne arătate, dar căpătau o extindere și în Moldova neocupată. Misionarul catolic de origine maghiară Romanus Iakabfalvy a dat curs planurilor ascunse sub masca catolicismului. La 3 ianuarie 1776, el scria autorităților catolice că întinse părți din fostele posesiuni ale coroanei maghiare, zăceau încă sub stăpânirea otomană și că nimeni nu se gândea la catolicii de neam unguresc din aceste teritorii, multe dintre probemele zonelor respective s-ar rezolva dacă Moldova va fi încredințată misionarilor catolici din provincia Ungaria a minorilor conventuali. El a scris în modul cel mai clar, că momentul era favorabil trecerii la ofensivă, deoarece nordul Moldovei se afla, de fapt, sub stăpânirea austriacă. Pentru realizarea gândurilor și planurilor cercurilor cotropitoare austro-maghiare, el socotea ca foarte utilă numirea unui prefect maghiar la misiunea catolică din Iasi, care avea să acționeze pe toată întinderea Moldovei, pentru atragerea populației la catolicism și supunerea față de curtea imperială vieneză[4]

Prin activitatea misionarilor maghiari, credea el, se va ajunge numai la folosirea limbii maghiare de către populația catolică de aici, la dispariția

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

diferențelor naționale, iar după unificarea vieții spirituale și a limbii în sensul dorit de el, se va stabili cu ușurință transformarea și a restului Moldovei în provincie imperială[5].

În asemenea condiții, a început să se manifeste și să ia proporții conflictul dintre călugări aparținând ordinului minorilor conventuali din Moldova, italieni și cei din provincia Ungaria, de neam maghiar, pentru supremația asupra Moldovei. În același timp în care austriecii au atribuit numele de Bucovina părții de nord a Moldovei cotropită de ei, pentru a putea duce în eroare opinia publică europeană, a fost inventat termenul de "ceangăi" pentru a putea distinge populația catolică dintre Carpați și Nistru cu același scop, deși nici unul nici altul din argumente nu avea nimic comun cu adevărul istoric. Pentru a se putea ajunge la această situație, au fost manevrați parohii de la Faroani, Săbăoani și Grozești să ceară Propagandei Fide să se dea satisfacție solicitărilor formulate de Iakabfalvy. În anul 1778, administratorii parohiilor sus amintite, partizani incontestabili ai cercurilor șovine austro-maghiare, au adresat cereri, în numele parohienilor lor, să fie trimiși în episcopatul Bacău numai misionari cunoscători și vorbitori ai limbii maghiare, pe care în mod tendențios o apreciau ca fiind a casei[6]

Ideea a fost îmbrățișată și de Dominic Petru Karwosiecki ajutorul episcopului Stanislas Raimund Iezierski, care ruga pe nunțiul apostolic din Viena să-l ajute în înlăturarea superiorului său și înscăunarea lui ca episcop catolic al Bacăului, promițându-i că în cazul în care va reuși în acțiunea nedemnă pusă la cale, îi va pune "în mâinile sale" toată eparhia Moldovei[7] Documentele confirmă faptele. Și unele și altele conving asupra caracterului organizat al acestei acțiuni cu scopul clar de îndepărtare a misionarilor minori conventuali italieni, înlocuirea lor cu alții de origine maghiară sub pretextul atât de transparent și clar al necunoașterii limbii maghiare și, sub acest motiv, al dispariției catolicilor din Moldova care, conform celor scrise de ei fără nici un temei istoric, ar fi fost exclusiv maghiari. Lucrurile au ajuns până acolo încât, în același an, provincialul minorilor conventuali din Transilvania, a comunicat viceprefectului misiunii catolice din Moldova, Giuseppe Martinotti, că preoții italieni erau incapabili să lucreze cu folos pentru credincioșii catolici din aceste părți, deoarece nu cunoșteau limba maghiară[8], cerând să părăsească parohiile și să le lase libere pentru a fi ocupate de ei.

Pe fondul acestor pregătiri austro-maghiare, sprijinite de nunțiul din Viena, a intervenit episcopul catolic al Transilvaniei, Ignatiu Bathyani, care nu s-a sfiit câtuși de puțin să recurgă la fapte nedemne rangului său pentru a sluji scopurilor politice, atât de josnice ale împăratului și nunțiului papal din Viena. Acest demnitar catolic a trimis în Moldova pe pretinsul misionar Peter

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Zöld, paroh la Delnița Ciucului (Csik-Delnensis), pentru a studia stările de lucruri din misiunea catolică a Moldovei, a întocmit rapoarte conform dezideratelor exprimate de slujitorii subordonați planurilor și intereselor politice ale curții vieneze, nu adevărului și nici credinței în Dumnezeu. Parohul din Delnița a părăsit localitatea și credincioșii la 7 decembrie 1780, îndreptându-se către Moldova. Gândurile lui incorecte au fost prezentate în raportul prezentat episcopului Transilvaniei la 11 ianuarie 1781. Într-o lună de zile el "a cunoscut" atât de bine așezările catolice din Moldova încât a putut să scrie cele mai mari neadevăruri despre acestea, lăsându-i cu mult în urmă pe Bernardinus Quirini și Marcus Bandinus, primii mari răspânditori de falsuri în această privință. El a comunicat patronului și mentorului său că ungurii, sașii, secuii din Transilvania au emigrat în Moldova pe la 1420, au întemeiat așezări aici, au dus o viață economică, religioasă organizată, sub autoritatea spirituală a episcopului de Bacău, dar din cauza invaziilor și jafurilor turco-tătărești, episcopia a ajuns într-o stare de decădere, iar credincioșii s-au împuținat până aproape la dispariție, localitățiile lor erau aproape pustii ("penitus deserta"). Au reapărut numai urmașii ungurilor, care trăiau "împrăștiați" ("dispersi") prin localitățile principatului, atribuindu-le pentru prima dată numele de "ceangăi" ("csango magyarok") deși a distins printre ei și urmași ai vechilor familii de sași. Cu toată originea ungaro-saxonică, presupusă de el, a catolicilor moldoveni, nici unul dintre ei nu vorbea limba germană, toți vorbeau limba română și foarte rău ungurește ("loquitur omnes moldavicam...ac hungaricam multo blesius"). Spiritul inventiv al lui Zöld nu s-a oprit aici. El a mai apreciat că după schimbarea sediului Episcopiei de Bacău, Propaganda Fide a trimis aici numai misionari italieni, care nu vorbeau cu credincioșii nici românește și nici ungurește. Catolicii ar fi suportat cu greu situația ("gemebundi suspirant") și ar fi cerut înlocuirea italienilor cu misionarii maghiari. În prezentarea parohiilor n-a putut scrie numai neadevăruri, deși a exagerat în privința numărului maghiarilor. El a precizat sub acest aspect, că populația catolică era formată din: români, germani, poloni, maghiari, italieni, alte popoare europene și trăia în localitățile românești ("in variis pagis valachicis")[9]. Neadevărul a fost ridicat pe trepte mult superioare în rezumatele întocmite de el asupra raportului din 1871 și trimise diverselor persoane pentru a le informa asupra aceleeași stări de lucru. Referindu-se la jurisdicția Parohiei Călugăra, a exagerat enorm[10].

Parohia Grozești a fost localizată de el în interiorul comitatului "Haromszek ad passum Ojtos" Mari neadevăruri au fost scrise și în privința condițiilor de exercitare a cultului catolic în Moldova, iar nefolosirea limbii maghiare ar duce la dispariția credincioșilor prin trecerea la ortodoxism, deoarece vorbeau zilnic cu oameni de această confesiune[11]

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Cu toate că documentele întocmite de Zöld cuprindeau atâtea informaţii contradictorii, cele mai multe inventate de el, totuşi ideile de bază au fost preluate de episcopul Bathyani. iar unele şi mai mult exagerate în raportul înaintat de acesta papei Pius al VI-lea. Episcopul informa Sfântul Scaun că ungurii catolici populau Moldova, Basarabia şi Crimeea, cerând aprobarea de a trimite misionari maghiari pentru salvarea lor de la pierderea credinţei[12]. În finalul raportului său cerea aprobarea pentru ca numai el să poată trimite misionari maghiari în aceste părţi. Papa Pius al VI-lea a analizat cu simţ de răspundere cele scrise de Bathyani şi i-a comunicat că nu era bine informat asupra stărilor de lucruri din Moldova, ca atare nu aprobă nici o modificare[13]. Răspunsul papal din 7 ianuarie 1788 dat lui Bathyani, se baza pe rapoarte care se apropiau de adevăr şi în care se preciza că populaţia catolică a crescut, între 1756-1781, de la 7.000 la 10.000 oameni, prin înmulţirea naturală şi sosirea de peste Carpaţi a mai multor români, germani, maghiari[14].

Sassano, prefectul misiunii, comunica frecvenţa căsătoriilor dintre catolici şi necatolici, imposibilitatea stăpânirii fenomenului de către misionari, lipsa autorităţii episcopale din cauza stabilirii prelatului în Polonia, unde era tratat mai mult ca un funcţionar regal[15] În acelaşi timp, documentul emis de curia romană a potolit pentru o scurtă perioadă pe cei care furnizaseră atâtea neadevăruri, privind stările de lucruri din Moldova. Acelaşi prefect aprecia, în 1799, la 14.176 numărul credincioşilor catolici, "toţi vorbeau limba ţării", unii ştiau şi limba maghiară învăţată de la catiheţi, în majoritate maghiari, care aveau obligaţia să facă cunoscută învăţătura catehismului, dar refuzau să vorbească în limba poporului român[16] Dascălii maghiari erau oameni inculţi, cu apucături şi practici imorale. Ei învăţau atât cât ştiau. Aşa se explică însuşirea de către acei puţini credincioşi a aşa-zisului dialect ceangăiesc, sărac în vocabular şi fără gramatică.

Vincenzio Gatt a fost mai categoric şi foarte precis, deoarece a raportat, la 11 mai 1799, că "cea mai mare parte a credincioşilor vorbeşte limba autohtonilor, iar maghiara se reduce la o întrebuinţare foarte restrânsă"[17], fiind folosită de cei fără domiciliu stabil, vagabonzi şi cei ce merg de colo-colo.

În ciuda acestor realităţi, nebunia şovinilor maghiaro-austrieci a început să se afirme cu mai multă agresivitate la finele secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea. Reprezentanţii cercurilor respective şi-au găsit oameni pe măsura planurilor lor. Persoana cea mai potrivită a fost socotită a fi tânărul Ştefan Botskor, născut în Transilvania, care a venit în Moldova, s-a încadrat în serviciul prefectului Rocchi în anul 1793. Aici, în loc de mulţumire, a adus calomnii binefăcătorului. Acesta, aflând despre comportarea subalternului său, i-a cerut să plece acolo de unde a venit. În drum spre

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Transilvania, Bostkor s-a oprit la Săbăoani şi Grozeşti, unde a săvârşit alte abateri. Ajuns în Transilvania a aderat la ordinul călugărilor minorilor observanţi, dar nemulţumit că nu i se ofereau funcţiile pretinse de el, a trecut repede la minorii conventuali, iar după aceasta a dorit să fie numit paroh în Episcopia Oradiei, a obţinut numai unul de vicar. Nemulţumit, a plecat în Episcopia Cenadului, în cadrul căreia a fost numit administrator într-o parohie cu populaţie majoritar calvină cu care a ajuns repede în conflict. Împrejurările l-au obligat să se adreseze episcopului de Cluj, care l-a primit cu largheţe şi i-a încredinţat greaua misiune de a milita pentru cercurile şovine austro-maghiare. El s-a înrolat la asemenea practici, deoarece corespundeau pe deplin structurii sale sufleteşti. La 2 februarie 1799, a fost expediată către Propaganda Fide, în numele credincioşilor catolici din Săbăoani, Călugăra, Roman, Ciuberciu o scrisoare prin care arăta că lipsurile spirituale manifestate la credincioşii catolici din toată Moldova se datorau activităţii necorespunzătoare a misionarilor italieni, care nu vorbeau limba maghiară[18]. Cum nerăbdarea pusese stăpânire pe el n-a mai aşteptat cuvenitul răspuns din partea celor în drept şi s-a adresat direct capului bisericii catolice, de această dată în numele catolicilor din: Iaşi, Huşi, Călugăra, Săbăoani, anunţându-l că aceştia îl aşteptau ca paroh sau în altă demnitate pe presbiterul secular Ştefan Botskor din Oradea Mare[19] Dar lucrurile nu s-au oprit aici. La Propaganda Fide au fost trimise mai multe reclamaţii împotriva prefectului misiunii, Vicenzio Gatt, în numele catolicilor din: Tămăşeni, Sagna, Buruieneşti, Adjudeni, Rotunda, Răchiteni, Gheräieşti, Săbăoani[20] Plângerile erau adresate, atât cardinalului Borgia, cât şi nunţiului papal din Viena şi anunţau "tulburări" ale clerului şi credincioşilor împotriva prefectului[21] Domnul Moldovei a intuit amploarea conflictului, cunoscând care erau forţele care se profilau în spatele unui om ca Botskor. El a scris Propagandei Fide despre comportarea demnă, corespunzătoare a prefectului Gatt[22]. Domenico Brocani a voit să-şi asigure alegerea în funcţia de prefect şi a intervenit cu reclamaţii contra superiorului său. Prefectul Gatt a luat hotărârea să plece la Roma, dar împăratul nu i-a acceptat trecerea prin posesiunile sale din cauza comportării sale necorespunzătoare faţă de planurile Vienei[23]. El a călătorit prin Constantinopol spre Roma. Faptele şi informaţiile documentare demonstrează în modul cel mai clar că Gatt nu mai corespundea planurilor Vienei, deoarece manifesta o oarecare independenţă. La 4 aprilie 1803, Domenico Brocani a fost numit prefect[24]. Schimbarea de la misiunea catolică din Moldova n-a dat satisfacţie cercurilor maghiaro-austriece susţinătoare ale lui Botskor. Acesta a trimis alte scrisori semnate de oameni al căror nume, deşi scrise în formă maghiarizată, arată pe

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

purtătorii lor ca cei mai autentici români. Aceştia, în numele credincioşilor din Iaşi, Huşi, Călugăra, Grozeşti, solicitau pe Botskor, pe care nu-l cunoşteau, ca paroh. În urma atâtor solicitări scrise din iniţiativa şi cu mâna lui Botskor, Propaganda Fide a trimis, în aprilie 1803 episcopului de Cluj patenta denumire a acestuia ca misionar în Moldova[25] Episcopul de Cluj, agenţii austrieci, au pregătit atmosfera primirii triumfătoare pentru Botskor, provocând răzvrătirea credincioşilor catolici din Săbăoani, cunoscuţi prin instabilitatea lor, deşi vorbeau numai româneşte[26]

Domenico Brocani, noul prefect, a făcut o prezentare favorabilă noului paroh, precizând că toţi credincioşii catolici vorbeau româneşte, în afară de cei veniţi de curând din Transilvania şi Ungaria, puţini la număr şi dispersaţi "în câteva popoare"[27]

Curtea vieneză a sprijinit cu o sumă de bani repararea bisericii din Iaşi, distrusă de cutremurul din 20 octombrie 1802[28] În această atmosferă a sosit Botskor la Iaşi, însoţit de o bătrână, fratele său şi patru tineri. Imediat a fost trimis ca paroh la Grozeşti. Nici nu s-a instalat bine în parohie şi a început să expedieze scrisori împotriva prefectului. Prin rapoartele înaintate Propagandei Fide la 1 august şi 12 decembrie 1804 a încercat să convingă că toţi catolicii din episcopat erau foarte nemulţumiţi de comportarea nedemnă a prefectului; lui i se cuvenea dreptul de a purta crucea de aur a demnitarilor catolici; necesitatea desprinderii parohiei catolice Oituz, care cuprindea zona dintre Tazlău-Putna, Carpaţi-Siret, de episcopia Bacău şi trecerea acesteia sub jurisdicţia episcopului de Cluj. Lucrurile au devenit clare pentru oricine, mai ales că se comporta ca un primitiv şi cu cei a căror păstorire spirituală îi fusese încredinţată. La întrebările lui Landi, parohienii au comunicat despre el, că: "era omul cel mai infam şi fără religie"[29] Botskor, dominat de ideile cultivate de cei ce plănuiau cotropirea Moldovei, nu ţinea cont de starea de spirit creată prin activitatea sa, nici nu făcea dovada înţelegerii unor astfel de stări de lucruri şi continua să raporteze despre fantasmagoriile sale.

În toată Moldova se produsese un curent potrivnic activităţii lui şi susţinătorilor săi de la Roma şi Viena. Era de ajuns să se pomenească de protecţia austriacă şi locuitorii catolicii, misionari, credincioşii ortodocşi, demnitarii statali, boierii şi ţăranii se arătau nemulţumiţi. Luigi Landi, Giovani Filippo Paroni, Luigi Maffei si chiar Brocani şi-au arătat nemulţumirea şi apreciau că misionarul de origine maghiară cauzase numai conflicte în misiunea de aici[30]. După moartea cardinalului Borgia, susţinător al planurilor imperiale şi comportării lui Botskor, nunţiul papal din capitala austriacă aprecia ca negativă activitatea acestui pretins misionar din Moldova[31]

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

De la atmosfera de triumf, la cea în care a trebuit să părăsească misiunea, așa s-ar putea caracteriza rezultatele activității desfășurate de misionarul Botskor. Cu toate acestea, episcopul de Cluj l-a primit și ajutat. Din Iași, viceconsulul Agenției Austriei și un număr restrâns de credincioși, au cerut îndepărtarea misionarilor italieni și numirea lui Botskor ca episcop al Bacăului și al unei filiale din București, extinderea diocezei asupra întregii Moldove și a Țării Românești. Din Săbăoani a fost expediată către papă o amplă scrisoare în care se argumenta că membrii celor peste 50.000 de familii unguerești din spațiul extracarpatic românesc nu mai știau să practice cultul catolic, din cauză că nu aveau misionari care să le vorbească în această limbă. În același timp, Botskor și susținătorii săi, arătau că misionarii italieni au furat bunurile bisericilor și caselor parohiale, apreciindu-i "mai degrabă hoți decât preoți"[32]. Exagerările acestor cercuri rezultă din prezentarea datelor unor rapoarte întocmite de Brocani[33] și Landi[34]. Alungat din Moldova, refugiat în Transilvania, unde și-a găsit susținători în episcopul de Cluj, Ignatio Lojola Palffy, "jurat al bisericii curții regale din Transilvania" și alții, Botskor a plecat la Viena și ajuns acolo, a început să scrie Propagandei Fide și Sf. Scaun, în 1806, că populația catolică din Moldova, Țara Românească și alte părți ale Orientului european era formată numai din maghiari și secui, dar pastorii lor spirituali erau numai italieni, apreciind că această stare de lucruri punea în pericol păstrarea credinței catolice în aceste părți și, în consecință, credincioșii l-ar fi solicitat pe el ca episcop[35]. Impostura era susținută și de reprezentanții imperiului austriac din capitala lumii catolice, care, bazați pe neadevăruri, încercau să demonstreze că până în anul 1.100, credincioșii creștini din teritoriul pus în discuție, ar fi fost păstoriți de episcopii maghiari de la Bacău și Milcovia, a căror activitate ar fi încetat datorită invaziilor tătărești. Letzell se simțea obligat să convingă pe papă că "majestatea sa imperială și regală" era foarte îngrijorată de faptul că Propaganda Fide trimite în aceste părți misionari din ordinul franciscanilor, aceștia se îngrijeau de cele 40.000 de suflete maghiare și vorbeau altă limbă decât cea a conaționalilor. Și el considera că o astfel de practică era extrem de dăunătoare catolicismului și solicită ca misiunea respectivă să fie constituită numai din misionari recrutați dintre aceștia și conduși de "celebrul Botskor"[36].

În același timp, din Moldova erau expediate rapoarte întocmite de Landi, prin care se preciza că majoritatea credincioșilor catolici de aici erau români. Unguri erau numai puținii fugari din Ungaria și Transilvania, aventurieri, imorali, care-și părăsiseră soțiile și copiii în locurile din care plecaseră, căutau să se căsătoarească aici cu tinere ortodoxe, calvine, protestante, se prezentau la preoți să le presteze serviciul religios al cununiei, iar după ce stăteau un timp

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

în localitățile respective, plecau peste Carpați[37] Rezultă în modul cel mai clar că maghiarii și maghiarizații veniți în Moldova, erau foarte asemănători cu misionarul Botskor. Cu toate acestea contele de Stadion, ministrul de externe al imperiului a îmbrățișat punctul de vedere al cercurilor care susțineau activitatea preotului de origine maghiară. La 22 octombrie 1806, el susținea necesitatea unor tratative serioase, în favoarea misiunii catolice din Moldova[38].

La scurt timp după aceste afirmații. același ministru imperial a luat atitudine potrivnică prefectului Brocani, l-a acuzat că nu se supune autorităților imperiale, reprezentanților acesteia din capitala Moldovei, nu voia să ia în considerație faptul că misiunea catolică de aici a fost protejată de regele Poloniei, iar după dispariția acestui regat împăratul a moștenit acest drept prin pacea de la Șiștov, în consecință agentul austriac din Iași era cel care își spunea cuvântul hotărâtor asupra alegerii și numirii misionarilor, prefectului, episcopului de Bacău[39] Împăratul însuși hotărâse să se folosească de Botskor și să-l susțină. Condițiile erau favorabile misionarului. El pregătise deja alți treisprezece misionari ca și el pentru a trece în Moldova și a acționa, conform directivelor Vienei. Înainte de a face acest pas el a socotit util să se prezinte în fața scaunului papal cu recomandările de numire în funcția de episcop al Bacăului. La Roma s-a prezentat ca protector al catolicilor din Moldova, Țara Românească și Orient, a cerut înlocuirea misionarilor italieni cu unii maghiari. Sosirea la Roma a misionarilor Barbieri, a venit din Moldova, prezentarea adevăratei situații a schimbat hotărârile în curs de elaborare. În fața acestei stări de lucruri, a unei imposturi făcută publică a decis să respingă toate aceste planuri, iar ministrului austriac de pe lângă Sf. Scaun i s-a adus la cunoștință că situația din Principate era cu totul alta decât cea comunicată de el, bazată pe informații necorespunzătoare[40]

Evoluția evenimentelor militaro-politice din Principate, ocuparea acestora de către armatele imperiale ruse, n-a fost de natură să determine conducerea vieneză și papală să renunțe la planurile sale expansioniste, ci doar la modificarea modului de acțiune. În noile condiții, Botskor a părăsit Roma, s-a îndreptat spre Ungaria prin Triest, unde o perioadă de timp, și-a pregătit documentele false pentru ocuparea funcției de vicar a misiunii catolice din Moldova, și-a întocmit scrisoarea de recomandare, precum și pașapoartele necesare lui și însoțitorilor săi.

Înarmați cu astfel de documente, oamenii care nu aveau nimic comun cu misionarismul catolic, au trecut granița transilvano-moldovenească, s-au îndreptat spre Iași, după ce au ajuns aici s-au adăpostit la secretarul Agenției austriece, ceea ce ne convinge că totul era dirijat de Viena imperială. În

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

capitala Moldovei. Botskor se autoprezintă ca prefect al misiunii și viitor episcop al tuturor catolicilor de aici. Primirea unor astfel de atribuții trebuia să se facă numai cu avizul domnului. Nu i-a fost acceptată prezentarea la scaunul domnesc. La slujbele de la biserici si întrevederile publice el discuta despre obligația încredințată lui de a alunga pe misionarii italieni și îndemna pe toți credinciosii să nu mai dea ascultare celor spuse de aceștia, dar să-i urmeze îndemnurile.

Landi, prefectul misiunii, aflând de toate acestea, a solicitat agentul austriac să procedeze la chemarea noilor sosiți, să le verifice documentele, de la prima cercetare, agentul imperial a constatat falsitatea documentelor, iar însoțitorii lui Botskor au mărturisit că nu aveau nici o pregătire în privința misionarului, că au fost invitați de cel ce se pretindea viitorul prefect pentru răsturnarea stărilor de lucru din misiunea catolică de aici, preluarea conducerii acesteia și a demnității de episcop. Însoțitorii candidatului la demnitatea episcopală au fost arestați și condusi până la frontieră, iar Botskor s-a prezentat la comandamentul armatelor ruse de ocupație cerând acordarea calității de supus rus si protectia autorităților imperiale ruse. Depășind toate așteptările, Botskor a fost arestat și trimis la Cernăuți, unde a continuat activitatea sa nedemnă[41]

Botskor închis la Cernăuți, iar după puțin timp dus la Timisoara, nu renunța la activitatea diversionistă, prin care provocase între 1803-1807, atâtea tulburări în Moldova, întocmind si expediind către Sf. Scaun alte scrisori cu conținut si scopuri asemănătoare celor anterioare.

În timpul campaniei napoleoniene din Rusia, a luptelor împotriva leului corsican, a preocupărilor pentru îndepărtarea lui Napoleon din Europa, expansiunea peste Carpați n-a mai fost în centrul preocupărilor imperiale. Situația de învingător si arbitru european a permis împăratului reluarea ofensivei prin aceleași mijloace si procedee nedemne. A fost expediată către împărat o scrisoare în numele credinciosilor catolici din Moldova si Țara Românească "de origine ungurească" care a trezit ecou în sufletul împăratului, acesta a cerut să intervină pe lângă Sf Scaun pentru numirea episcopului și ecleziasticilor de acest neam, care să păstorească în Principate[42] Scrisorii din 23 martie 1815, adresate de Metternich nunțiului apostolic din Viena, i-a urmat cea din 10 iunie din acelasi an, a proaspătului episcop de Bacău, prin care demonstra că dioceza sa se afla "într-o stare de sărăcie" greu de acceptat, iar demnitarul catolic nu se putea întretine "fără ajutor din afară" curtea poloneză, protectoare a catolicilor de aici "timpurile trecute" acorda pentru prelat o sută de techini anual. El termina corespondența, exprimându-si convingerea că cel ce conducea imperiul vienez, având această calitate, va proceda într-o manieră

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

similară față de un "episcop despre care se poate afirma că este întru totul al său, deoarece conduce o biserică formată în cea mai mare parte din originari unguri și imperiali"[43] Informațiile documentare nefolosite în cercetarea problemei de toți istoricii care s-au ocupat de această chestiune luminează în modul cel mai clar scopurile urmărite de Viena prin numirea episcopilor și prelaților de origine maghiară, care să se ocupe de "nevoile spirituale" ale credincioșilor catolici din Moldova și Țara Românească.

La congresul de la Viena, Rusia și-a menținut intenția de a i se recunoaște poziția de mandatară a statelor europene pentru protejarea tuturor creștinilor din imperiul otoman. Lupta pentru "protecția românilor" era fermă și grea între cele două imperii cotropitoare. Înainte de numirea lui Benardi, ca episcop al Bacăului, în locul nerecunoscutului Bonaventura Carezi, agentul austriac de la Iași, cunoscutul Raab, a fost chemat la Viena, unde a fost inițiat asupra modului de lucru. Revenit la Iași, Raab a invitat la agenție pe Benardi, prefectul misiunii, împreună s-au prezentat la domnul țării, căruia i-au adus la cunoștință că s-a hotărât alegerea prefectului ca episcop, sediul lui să fie la Iași, deoarece nu avea locuință și nici biserică pe măsura rangului. Scarlat Callimachi a acceptat punctele de vedere, dar a solicitat confirmarea de către Poartă a vechilor firmane prin care se acordase protecție polonă, moștenită de Austria, asupra catolicilor din Moldova și Țara Românească[44]

Diplomația imperială a încercat să obțină fără întârziere firmanele solicitate de domnul Moldovei. Internunțiul Stummer a fost împuternicit să se ocupe de aceste chestiuni, dar autoritățile otomane competente au solicitat opinia domnului și Divanului Moldovei. Astfel că rezolvarea problemei a căpătat altă turnură. Fostul caimacan, revenit în scaunul mitropolitan, și-a dat seama de scopul manevrelor politice austro-catolice și pentru a da un răspuns corect domnului fanariot, a convocat divanul format din Gherasim – episcopul Romanului, Costache Ghica – logofăt, Iordache Canta – logofăt, Constantin Balș – logofăt, Grigore Sturza – logofăt, Dumitrache Sturza – vel-logofăt, Constantin Balș – vel-logofăt, Iordachi Roset – vel-vistiernic, Dumitru Roset – vel-vornic, Nicolae Strătulat – vornic, Tudor Balș – vornic, Nicolae Cristoverghi – vel-vornic, Vasile Roset – vel-vornic, Iordachi Rosetti – vornic, Tudor Balș – vel-vornic, cu care a discutat problema și toți au hotărât să cerceteze cronicile țării, documentele interne și listele episcopilor ortodocși și catolici.

La scrisoarea domnească din 9 decembrie 1815, ei au comunicat că n-au găsit informații în conformitate cu care să se fi aprobat stabilirea cu caracter permanent a vreunui episcop catolic și nici altuia de altă credință nu i s-a acordat vreodată un astfel de drept[45] Este bine să subliniem că mitropolitul

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Veniamin Costache si boierii care formau divanul au precizat: "Religia si privilegiile acestei țări sunt respectate și cunoscute" Practica stabilise că mitropolitul si episcopii erau numiți de domn în mod solemn cu diocezele încredințate lor. "Ei sunt alesi *de către patrioții acestei țări*" (s.n.). Lor li se încredința îndrumarea sufletească, spirituală a mulțimii până la sfârsitul vieții, oferindu-li-se bastonul pastoral.

Celorlalți demnitari, de altă religie sau neam, nu li s-au acordat niciodată asemenea drepturi. Ei n-au negat că au venit în Moldova episcopi străini pentru îndeplinirea atributelor funcției lor, dar aceasta s-a făcut pentru scurtă vreme, cu aprobarea autorităților statale, iar după terminarea misiunilor respective s-au retras acolo de unde au venit[46]. Așadar, deoarece canoanele țării n-au permis, nu s-a cunoscut niciodată șederea permanentă, cu consensul publicului credincios, a vreunui episcop catolic[47]

Remarcăm spiritul patriotic, fermitatea și luciditatea demonstrată de Veniamin Costache si de boierii din divan într-o vreme în care Austria și Rusia, marile puteri ale Europei de Est, își disputau expansiunea asupra teritoriului românesc necotropit încă, una sub pretextul protejării credinței catolice, iar cealaltă sub motivul apărării ortodoxiei.

Tendința de a nu mai fi primiți episcopii catolici în Moldova, care acționau în această țară mai mult ca agenți austrieci, decât ca misionari, propovăduitori devotați ai credinței, s-a manifestat din timpul episcopului B. Carenzi, ales, instituit si consacrat în funcție la finele anului 1808. Toată perioada dintre 1808-1814, s-a străduit să obțină aprobarea de a vizita dioceza. Eșecul l-a determinat să renunțe. Raab, agentul austriac din Iasi, a militat si a reușit în primele luni ale lui 1815 alegerea, recunoașterea și consacrarea la Viena a fostului prefect al misiunii, Giuseppe Benardi. Toate eforturile sale de a convinge autoritățile moldovenești și otomane asupra pretinselor drepturi istorice, prin organizarea episcopiilor de Siret si Baia, a căror activitate ar fi fost continuată de cea de la Bacău, s-au dovedit zadarnice[48]

Confruntată cu astfel de atitudine patriotică, fermă, bazată pe adevăr, spirit național, de apărare a țării cu hotarele sfârtecate în favoarea celor două forțe prepotente europene, diplomația austriacă s-a hotărât să folosească din nou vechea unealtă îmbrăcată în haină de misionar. Cercurile austro-maghiare, dominate de un sovinism feroce, care nu vedeau decât unguri catolici în tot Orientul Europei pentru a justifica acțiunea lor, l-au lansat din nou pe Ștefan Botskor, care la începutul anului 1816 a fost trimis pentru ultima dată în Moldova. Simpla apariție a acestui om a provocat imediat o stare de spirit antiaustriacă si chiar anticatolică. Unele documente au remarcat faptul că simpla afirmație de protecție austriacă, provoca reacția negativă a populației

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

moldoveneşti. Cele mai concludente din acest punct de vedere, au fost aprecierile nunţiului apostolic din capitala austriacă. La 30 ianuarie 1816, acesta scria: "Botskor, reîntors în luptă cu calomniile sale, a provocat aversiune. Este necesar să se facă cunoscut acestui om zgomotos şi neliniştit, prin intermediul episcopului său, indignarea pe care o provoacă la toţi numai revederea sa, recidivist în vechile sale delicte"[49].

Rezistenţa categorică a populaţiei şi autorităţilor moldoveneşti, au determinat retragerea acestui personaj sinistru, dar nu şi la renunţarea planurilor imperiale. În tot cursul anului 1816, s-au făcut alte tentative, s-au făcut alte presiuni, atât la Iaşi, cât şi la Poartă, să se accepte recunoaşterea protecţiei imperiale vieneze asupra catolicilor din Moldova, dreptul stabilirii episcopului catolic în Moldova. Totul s-a dovedit zadarnic în faţa fermităţii patriotice moldoveneşti. La 8 mai 1816, Giuseppe Benardi scria din Viena că Divanul Moldovei a luat hotărârea: "Sub nici un motiv să nu se permită intrarea unui astfel de episcop acolo"[50]. Curtea vieneză şi cercurile papale s-au hotărât să se folosească de serviciile care le-ar putea aduce A. Pini, bun catolic, dar consilier de stat al Imperiului ţarist. Fermitatea divanului moldovenesc, condus de mitropolitul Veniamin Costache, n-a putut fi strămutată. La 16 mai 1816, A. Pini a cerut menţinerea lui Landi ca prefect. În aceeaşi zi, 24 catolici din Iaşi, semnatari ai unei scrisori adresate nunţiului apostolic din Viena, cu nume româneşti, germane, italiene, poloneze, nici unul maghiar, solicitau rămânerea lui Landi în capitala Moldovei[51].

Semnificativă asupra activităţii diplomaţiei austriece pentru realizarea planurilor propuse, sunt scrisorile lui Berardi din 19 iunie şi 24 august 1816, prin care preciza că autorităţile moldoveneşti şi cele otomane i-au interzis intrarea în dioceza sa, cu toate că agentul austriac din Iaşi, internunţiul de la Constantinopol, precum şi reprezentanţii papali au făcut mai multe tentative pentru obţinerea aprobărilor de rigoare[52], iar Raab îşi luase în serios rolul de protector al catolicilor din Moldova şi Basarabia răpită de ruşi[53].

Papalitatea şi imperiul, convingându-se de zădărnicia oricărei încercări în această privinţă, au schimbat tactica, au renunţat la titulatura de episcop al Bacăului, au adoptat-o pe cea de vicar apostolic în aceste părţi şi l-au trimis în Moldova pe episcopul Berardi[54], fără să renunţe la gândurile şi planurile propuse şi urmărite cu atâta asiduitate. Hotărârea fiind adoptată, Berardi a purtat o discuţie cu împăratul vienez şi cu nunţiul papal, a primit sumele de bani necesare călătoriei şi instalării, i s-au făcut promisiunile necesare de a fi spijinit, i s-au înmânat documentele cu care să ajungă în Moldova şi scrisorile de recomandare pentru recunoaşterea noii calităţi[55]

La 24 octombrie 1816, Berardi a plecat spre Iaşi, însoţit de misionarii: Inocenţiu Pamphil, Francesco Fabri, Paolo Marzek şi după o lună de zile au

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ajuns la destinaţie. Raab a întreprins toate formalităţile pentru ca episcopul "in partibus", sosit aici în modul cel mai discret, să fie primit de domn. Acesta l-a primit după mai multe intervenţii, seara târziu, ca simplu misionar şi i-a pus în vedere că nu poate fi acceptat ca episcop decât după obţinerea aprobărilor din partea autorităţilor otomane competente. Practic, Berardi a revenit în Moldova în calitate de administrator al misiunii şi cu această funcţie el putea exercita unele atribute episcopale. L-a numit pe Brocani viceprefect, dar acesta a refuzat, s-a retras la parohia Călugăra, fapt ce a permis lui Berardi să ia asupra sa cele două atribuţii[56] Nu mult după sosirea la Iaşi, a început să activeze conform directivelor vieneze şi a deschis o şcoală în care copiii românilor, germanilor, polonezilor, studiau catehismul în limbile română, germană şi maghiară, iniţial cu Marzek, apoi cu Emeric Deenes, revenit din Episcopia Quinque Chiese.

Misionarul, cu pretenţii de poliglot, preda în limbile română, latină, germană, maghiară, fără să le cunoască în mod aprofundat, ceea ce a provocat mari nemulţumiri în rândurile populaţiei ieşene, care a cerut înlocuirea lui. La 15 ianuarie 1818[57], Berardi a fost obligat să renunţe la serviciile misionarului Emeric Deenes, deoarece populaţia a cerut ca întreaga activitate de la şcoala catolică să fie desfăşurată în limba română[58]. La sfârşitul lunii august 1817, cu toate că nu i se recunoscuse titlul de episcop, Berardi a început vizita episcopală la parohia Huşi, unde a constatat că toţi credincioşii erau "moldoveni"[59] Continuându-şi vizita la Săbăoani, el a hotărât, sub presiunea cercurilor austro-maghiare, ca în fiecare duminică şi zi de sărbătoare, rugăciunile să fie rostite întâi în limba română şi imediat în cea maghiară[60]. N-a apucat să termine opera începută, fiindcă s-a îmbolnăvit şi a încetat din viaţă la 20 aprilie 1818. Îndepărtarea lui Emeric Deenes, misionar incapabil să-şi ducă la îndeplinire atribuţiile asumate, l-a determinat pe Giuseppe Koller, capelanul diocezei Quinque Chiese, să-l acuze de părtinire în favoarea misionarilor italieni şi cedare în faţa autorităţilor moldoveneşti, de indiferenţă şi neglijare a celor 40.000 suflete catolice "de neam unguresc" abandonate în ignoranţă religioasă[61]

Capelanul a exagerat cu bună ştiinţă şi rea-intenţie numărul catolicilor din Moldova şi mai ales în privinţa originii lor etnice. Berardi a fost ultimul episcop catolic care a purtat numele diocezei Bacău, deşi nu i se recunoscuse acest lucru de către autorităţile moldoveneşti şi cele otomane[62].

Imediat după moartea lui Berardi, papa a şi propus alegerea ca episcop al Bacăului pe Giovanni Filippo Paroni, procuratorul misiunii minorilor conventuali din Moldova, căruia i s-a atribuit numele de I Ioan "vescovile in partibus"[63] Noul demnitar catolic îşi exprimase, în perioada anterioară,

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

opiniile şi convingerile în privinţa pretenţiilor nefondate ale misionarilor maghiari şi maghiarizaţi într-un raport în care demonstra că problema fusese dezbătută la congresul general din 3 februarie 1777 şi la cel din 30 mai 1785. În ambele cazuri, participanţii au socotit asemenea opinie ca falsă şi au respins-o[64]. Alegerea şi mai ales trimiterea lui Paroni ca episcop cu nume schimbat în Moldova a determinat autorităţile papale şi imperiale să pună din nou problema recunoaşterii acestuia şi a drepturilor de a şedea în Moldova cu caracter permanent. La Poartă s-a dat un răspuns categoric internunţiului austriac, precizându-i-se că eliberarea firmanului solicitat ar fi fost în contradicţie cu instituţiile, canoanele valabile în Moldova şi cu regulamentul cancelariei imperiale otomane[65]

Noile tentative austro-papale au dat greş. După ce a încercat să obţină fără succes ajutorul reprezentantului Rusiei la Poartă, Paroni, episcop de Iloan, l-a atacat direct pe Veniamin Costache, mitropolitul Moldovei, apreciat de el ca principalul vinovat de imposibilitatea intrării înaintaşului său si a lui în Moldova[66] Paroni a părăsit capitala Imperiului otoman. s-a îndreptat spre Moldova. Ajuns aici, s-a convins repede despre adevărata stare de lucruri, a devenit conştient asupra ţelurilor politicii austriece, presiunilor cercurilor şovino-maghiare. Din raportul înaintat Propagandei Fide la 6 mai 1820 rezultă că numărul misionarilor maghiari ajunsese la patru, activitatea cântăreţilor maghiari, maghiarizaţi, unii autohtoni formaţi la şcolile ungureşti din Transilvania şi Ungaria, era extrem de dăunătoare românilor catolici din localităţile moldoveneşti. Ei erau aceia care impuneau folosirea limbii maghiare în rostirea rugăciunilor, în exercitarea cultului catolic, în învăţarea catehismului de către credincioşii vârstnici şi tineri. Acolo unde au funcţionat astfel de oameni inculţi, cu o educaţie unilaterală şi pătimaşă. cu apucături imorale. se obţinuseră unele rezultate firave în sensul dorit de cercurile şovine austro-maghiare, dominate de politica expansionistă imperialo-papală[67]

Între aceste rezultate slabe şi rapoartele misionarilor adepţi ai acestor scopuri militaro-politice este diferenţă foarte mare. iar documentele înaintate de episcopul de Iloan confirmă convingerile noastre. Referindu-se la emigranţii sosiţi în Moldova din teritoriile româneşti aflate sub stăpânirea austriacă, episcopul de Iloan îi aprecia: "oameni dintre cei mai rătăcitori, deoarece erau dezertori şi răufăcători" iar autorităţile moldoveneşti au cerut şi obţinut aprobarea îndepărtării lor din principat[68] Numai după alungarea acestora au încetat scandalurile în localităţile cu populaţie catolică din Moldova. Paroni s-a referit la misionarii maghiari, pe care i-a caracterizat imorali si lacomi, inculţi şi necredinciosi. iar despre supuşii austrieci a scris că erau oameni fără Dumnezeu şi dominaţi de spiritul mercantil. În potolirea spiritului

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de revoltă, care se manifesta în rândurile credincioșilor catolici moldoveni, datorită jafului practicat de misionari și cântăreți[69] de mare folos i-au fost sfaturile consulului Pisani[70]. În privința numărului credincioșilor catolici trăitori în Moldova, la data întocmirii raportului său, el a remarcat că aceștia nu depășeau 13.000 suflete[71] Evenimentele sângeroase provocate de eteriști în Moldova anului 1821 au oferit nunțiului papal din Viena și cercurilor expansioniste un nou prilej de a se plânge pentru inventata persecutare a catolicilor din Moldova și să ceară intervenția militaro-politică austriacă pentru salvarea acestora[72].

Filo-maghiarii nu-l simpatizau pe Paroni și au început să-l reclame la Viena și Roma. Fabri, Papp, Brocani, Heja, Deenes l-au acuzat de furturi, lăcomie, spirit de nedreptate în preocupările sale de realizare a reformei preconizate[73] Toți acești dușmani ai lui Paroni și-au unit eforturile cu Ferdinand Rottensteinen de la Prăjești, Tobia Ferenț, colaboratorul lui Ștefan Iannucci, Fabri, Deenes și Antonio Sciacca, potrivnici reformei preconizate de Paroni, care ar fi dus la o supraveghere strictă a misionarilor, fapt ce ar fi adus un control asupra prelaților catolici de aici. Ei au cerut, într-o epocă de plină afirmare a spiritului național românesc, înlocuirea limbii române practicate în exercitarea cultului catolic, cu limba maghiară, aducerea preoților de origine maghiară, preluarea de către aceștia a conducerii celor două districte, Bistrița și Siret, a tuturor parohiilor, a prefecturii și vicariatului apostolic, manevrarea credincioșilor catolici pentru a deveni supuși fideli ai imperiului austriac, adunarea de cât mai multe fonduri, sub motivul reparării mănăstirii de la Iași și cheltuirea lor pentru realizarea planurilor austriece. Misionarii respectivi acționau direct sub conducerea agentului austriac din Iași. Paroni, care cunoștea foarte bine aceste manevre austro-maghiare, își exprima, la 28 decembrie 1821, convingerea că populația catolică din localitățile Moldovei, va găsi mijloacele necesare pentru îndepărtarea acestor perturbatori ai ordinii publice[74]

Situația n-a evoluat în sensul dorit și exprimat de episcopul de Iloan, ci în celălalt. Faptele misionarilor filo-austro-maghiari l-au determinat , în 1824, să aprecieze că misionarii în cauză provocau foarte mult rău în misiunea încredințată lui și să-și exprime dorința de a reveni în Italia[75] Aceleași cercuri l-au constrâns pe Paroni să se deplaseze în Transilvania, să se întâlnească lângă Cluj cu reprezentantul călugărilor minoriților conventuali, să accepte primirea altor misionari de neam unguresc, care conveneau acestora, în schimb episcopul s-a obligat să plătească pe cei care făceau jocul murdar al Vienei cu suma de o sută de scuzi pe fiecare an[76]

Nu mult după acceptarea condițiilor oneroase prin înțelegerea de lângă Cluj, degradante pentru inspiratori și realizatori, Paroni a părăsit, la 7 mai

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

1826, Iașul și Moldova, s-a reîntors în patria natală, unde a continuat să scrie rapoarte în deplină concordanță cu realitatea despre situația catolicilor din Moldova și politica deloc onorabilă a curții vieneze în această privință. Problema înlocuirii lui Paroni a fost discutată în cercurile vieneze și cele de la Roma încă din 1825, iar hotărârea luată la 19 iunie 1825, când papa Leon al XII-lea a numit pe Bonaventura Zabberoni episcop de Ellinopoli și vicar apostolic în Moldova[77] Fără să știe nimic despre înlocuirea lui, Paroni a rămas la Iași până la sosirea noului demnitar. Acesta, după consacrare, a plecat spre Moldova, dar s-a oprit la Viena. Aici a fost primit de împărat, de la care a primit suma de 450 arginți (213,75 scuzi romani) pentru îndeplinirea atribuțiilor sale[78]. Înlocuit la modul cel mai josnic posibil, Paroni a plecat din Iași lăsând în urma sa regretul credincioșilor catolici și ortodocși, al boierilor și reprezentanților autorităților statului[79] Noul vicar apostolic a fost nevoit să raporteze chiar după primele contacte cu misiunea că administratorii parohiali, cântăreții se comportau cu credincioșii și bunurile donate de ei la biserici, școli, case parohiale ca niște oameni de cea mai rea-credință. În fruntea tuturor era socotit Landi, care furase bani, bunuri în valoare de cinci mii țechini, demonstrând cele mai rele calități[80] Paroni, ajuns la Roma, întocmea alte rapoarte în care prezenta alte date despre activitatea obscură, subterană, distrugătoare dusă de cercurile șovine maghiaro-austriece, cerând Propagandei Fide adoptarea unor măsuri severe contra acestora, recunoscându-le ca unic remediu pentru înlăturarea dezordinei[81]. Propaganda Fide nu lua în considerație interesele naționale românești, dar dădea satisfacții cercurilor rău intenționate din Austria și a numit pe Ioseph Konya misionar în Moldova[82]. Partida austro-maghiară din Moldova se consolida mereu și punea în primejdie situația politică, religioasă din țară.

Activitatea de maghiarizare a credincioșilor catolici lua proporții și devenea amenințătoare. Moartea lui Zabberoni, la 30 iulie 1826, a oferit un bun prilej pentru Veniamin Costache, în calitate de președinte al Divanului Moldovei, să intervină cu demnitate și simț de răspundere pentru a curma o stare de lucruri potrivnică intereselor naționale, susținută fățiș de Austria, activitate care nu avea nimic comun cu credința religioasă a oamenilor din interiorul Moldovei nestăpânite de ruși și austrieci, mai ales că susținătorii acestei conduite se agitau în interior și exterior pentru alegerea lui Landi în funcția deținută până nu demult de Zabberoni[83]

Acestea au fost împrejurările care l-au obligat pe mitropolitul Moldovei, nu pornirile sale de dușmănie contra catolicilor, cum se exprima în urmă cu câteva decenii un misionar franciscan de origine românească[84], să acționeze ferm pentru apărarea integrității Moldovei și îndepărtarea celor veniți aici

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

pentru a deznaționaliza pe români sub pretextul salvării de la rătăcirile ortodoxe și adoptarea adevăratei credințe.

Mitropolitul a convocat divanul, care se afla sub autoritatea sa, a hotărât să facă cunoscut primului domn pământean să aducă la cunoștința autorităților competente austriece din capitala Moldovei că nu va fi primit sub nici un motiv episcop catolic în aceste părți. Ioniță Sandu Sturdza a precizat între altele că de mai mulți ani se practică de către Austria răul obicei de a trimite demnitari de acest fel "fără asentimentul locuitorilor indigeni ai acestei țări" Deși se adoptaseră măsurile cunoscute în timpul lui Callimachi pentru înlăturarea unei astfel de practici, "care cauzau prejudicii neamului românesc și molestări" oamenilor acestei țări, totuși Sf. Scaun și Curtea imperială din Viena au trimis "pe neașteptate" un episcop latin, care deși nerecunoscut de către "patrioții locali" și nici de către Poartă, totuși a încercat să acționeze ca episcop. El a hotărât, după primirea comunicării divanului, ca "sub nici un motiv să nu mai vină un alt episcop" catolic în Moldova[85] Activitatea și fermitatea desfășurată în 1815 de către cel mai reprezentativ mitropolit al Moldovei a dus la încetarea activității episcopiei catolice de Bacău. Din nefericire, atât pentru cercurile imperiale vieneze, cât și pentru cele papale, tocmai ele n-au înțeles sensul reflecțiilor lui Paroni din 1826, care se exprima astfel despre greșeala comisă de el și alții: "O, ce mare nenorocire să ceri protecție pentru o țară în care prințul ei ți-o asigură cu toată fermitatea, ai cărei miniștri te apără în mod unitar în caz de nevoie"[86]

Nu știm dacă Pietro Tocanel a avut sau nu timpul să reflecteze asupra aprecierilor exprimate în anul 1960, despre cel pe care marele Nicolae Iorga l-a apreciat cu nemuritoarele cuvinte: "Un om mai sfânt și mai bun decât dânsul n-a mai ținut în mâini cârja de episcop român"[87]

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

## Note

1. Arhiva Sacrei Congregaţii Propaganda Fide, fond Scritture riferite nei Congressi S.C. Moldavia, vol, 5, f. 112-115; D.G.A.S., Colecţia de microfilme Vatican, rola 31, m. 196-202. G. Riccardini raporta la 3 iunie 1772: "Le novità poi sono che questo signore internunzio è stato Venerdi alla Porta ed ebbe di regalo: 5 mila Zecchini in oro noussimo, e 45 borzi di denaro di moneta bianca per equipaggiarsi per... concludere la pace"
2. P.S. Aurelian, *Bucovina*, Bucuresti, 1876, pag. 2.
3. Constantin Kiriţescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916 – 1919*, Bucureşti, Editura Stiinţifica şi Enciclopedica, 1989, vol. I, pag. 72-73.
4. Arh. S.C.P.F., *loc.cit. Moldavia*, vol 5, f. 142, "Cum autem notabilis haec Moldaviae portio ab infidelio dominio avulsa, iuribusque Caesareo regii asserta, per hoc non cessaverit in spiritualibus esse subjecta ordinariae priori jurisdictioni episcopi Bakoviensis"
5. *Ibidem*, "... hactenus etiam in usu constituae, ac operarios idoneos lingvarum hungaricae, germanicae, valahicae, populo terrae communium perfecti gnaros, faclius nunc, et in futurum... licet enim illa dioecesium Hungariae et partium recuperatarum"
6. *Ibidem*, f. 169, "... et magis hungaricam cum pueri... etiam ad viginti annorum non sciant moldavica, nec ritum cum moldavica lingva non est vernacula nostra"
7. *Ibidem*, f. 167, "... in manibus eminentiae vestre reponere"
8. Pietro Tocanel, *Storia della chiesa cattolica in Romania*, Padova, 1960, parte prima, pag. 8.
9. Arhivele Statului Bacău, Colecţia manuscrise, manuscris nr. 45, f. 355-363.
10. Arhivele Secrete ale Vaticanului, fond Garampi, vol. 96, jurisdictionem extensam habet super oppido Bacco et novem alios pagos, ac etiam super siculorum, et aliorum hungarorum aliquot millium"
11. *Ibidem*, El informa ca populaţia ortodoxa provoca scandaluri în timpul exercitării cultului, iar credinciosii n-ar fi inteles nimic din cele spuse in limba română folosită de misionari ("verum in lingua hungarica idiotae nihil omnino proficiunt... qui valachicam citius percipiunt... quod cum schismaticis illis haeresibus infectis quotidie conversentur").
12. *Ibidem*, "... fidelium hungarorum in Moldavia, Bessarabia, Crimaea digentium"
13. Pietro Tocanel, *op.cit*, pag. 21.
14. Arh. S.C.P.F., *loc.cit. Moldavia*, vol 5. f. 308.
15. *Ibidem*, vol 6, f. 36-40.
16. *Ibidem*.
17. *Ibidem*, "... parla altressi la lingua della provincia, e come si deve difatto i lora trafichiuni più sono i moldovani, che con altri di loro nazione, onde la lingua puramente ungara si restringe per pocchi singuli instabili, e girarduloni, e pure anche quei pocchi sono proveduti essendosi transilvani"
18. *Ibidem*, f. 106, 134, 135.
19. *Ibidem*.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

20. *Ibidem*, f. 138-140.
21. *Ibidem*, f. 98, 99.
22. *Ibidem*, f. 153.
23. *Ibidem*, f. 207.
24. *Ibidem*, f. 245.
25. *Ibidem*, f. 252, 253.
26. *Ibidem*, f. 301, 302, "... in Sabaoani, che in tutte le altre parochie la maggior parte dei cattolici... non sa parlare che il... moldovano".
27. *Ibidem*, f. 305, "... tutti sappiano il moldavo, fuori di quei venuti di fresco da Transilvania ed Ungaria dispersi soltanto in alcuni popoli".
28. *Ibidem*, f. 375.
29. *Ibidem*, f. 399, Credincioşi ca: Mihail Data, Mihail Simon, Grigore Sarca, Ioan Pal, l-au apreciat "l'uomo più infame e senza religione"
30. *Ibidem*, f. 443-445, "... sacerdate ungaro cagiono tanti disturbi alla missione"
31. *Ibidem*, f. 423, "... degli scandali e sconcerti, che ha prodotto nella missione della Moldavia"
32. *Ibidem*, f. 450-451, "... plusquam latrones, quam sacerdotes considerandi sunt"
33. *Ibidem*, f. 427, 428, La 25 aprilie, prefectul aprecia că în Moldova erau 4.280 familii catolice, în care trăiau 20.800 persoane.
34. *Ibidem*, f. 425-456, Landi scria că Botskor şi susţinătorii lui urmăreau "prender il posseso della missione" prin intermediul unor mincinoşi ("inganati").
35. *Ibidem*, f. 500-502.
36. *Ibidem*, f. 515, 516, "... dei preti ungari... il celebre Botskor"
37. *Ibidem*, f. 517, 518.
38. *Ibidem*, f. 525, "... una trattativa seria, e vantaggiosa in favore della missione"
39. *Ibidem*, f. 526, 527.
40. *Ibidem*, f. 725, 814-817.
41. Pietro Tocanel, *op.cit*, pag. 82-93.
42. Arh. S.C.P.F., *loc.cit. Moldavia*, vol. 7, f. 155, "Les habitants catholiques de la Moldavie et de la Valachie dont le nombre est assez considerable d'adresser à sa Majesté Imperiale et Reverendisse Apliques des instances pressantes pour obtenir de la sollicitude du S. Siège un èvêque et des eclesiastiques propres à pouvoir à leurs besoins spirituels. En communiquant, d'aprés les ordres de Sa Majesté, à Monseigneur le Nonce Aplique ce veu d'une classe, de fidele doublement interessante, et par son origine hongroise, et par sa posotion, le soussigné, ministre d'état et des affaires etrangères, nourrit d'avance la conviction, que Son Excellence voudra bien incessament la faire part à la Sacrèe Congregation de la Propagande et appuyer cet objet de tous les argumens qui militent en sa faveur"
43. *Ibidem*, f. 151. Prezentăm expresiile utilizate de Berardi: "... il povero stato", "... senza estero sussidio", "... nei tempi addietri", " ad un vescovo che pua dirsi tutto suo, perchè governa una chiesa compa la maggior parte din ungari ed imperiale"
44. *Ibidem*, f. 91, 98, 207-213... "episcopus Bacoviensis et utriusque Valachiae"
45. *Ibidem*, f. 195-197... "non abbiamo trovatefra questi, che vi sia stato un vescovo romano colla nominadi qualche distretto o con altre nomine tomasticre stabilito in questo paese, ne da nostri

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

antenati, ne danostri genitorinon abbiamo sentitoche siastatounavolta un vescovo di qualche altra religionequi stabilito".

46. *Ibidem*... "Ma gli altridi altra nazione, e religione non sono maistati ricevuti di entrare sotto questi privilegi di questo governo nemmeno ai vescovi dell amedesima fede nostra, che sonotitolaridopo i canoni, dei sinodi, non possono senza la benedizione del chiriarco del luogo eseguire nessun atto di giurisdizione vescovile, e nemmeno può entrare nella diocese senza la permissione".

47. *Ibidem*, "Perciò e siccome i canoni dei sinodi impediscono, e mai si è sentitoin questo paese dei vescovi stabiliti col consensodel pubblico".

48. *Ibidem*, f. 195.

49. *Ibidem*, f. 230. "Botskor ritornato in campo colle sue calunnie..." "Parebbe opportuno di far sentire a quest'uomo torbido, ed inquieto per mezzo del suo vescovo l'indignazione, che si desta in tutti al rivederla recidiva ne'suoi antichi delitti"

50. *Ibidem*, f. 286... "in ni un contosi permetta l'ingresso di un tal vescovo"

51. *Ibidem*, f.. 288-290.

52. *Ibidem*, f. 304, 306, 338.

53. *Ibidem*, f. 346.

54. *Ibidem*, f. 374. La 5 februarie 1817, nunțiul papal din Viena a făcut cunoscut cancelariei imperiale că Poarta "non avendo voluto... recedere dalle prese resoluzioni". Propaganda Fide a decis să accepte "vicariato apostolico" în locul celui de episcop al Bacăului.

55. *Ibidem*, f.. 204, 336-339, 344.

56. *Ibidem*.

57. *Ibidem*, f. 385. Motivându-și măsura, Berardi a scris: "non era di massima utilità"

58. *Ibidem*, f. 402.

59. *Ibidem*, f. 385.

60. Pietro Tocanel, *op.cit.*, p. 163.

61. Arh. S.C.P.F., *loc.cit.*, Moldavia, vol. 7, f. 411.

62. *Ibidem*, f. 385. La 3 septembrie 1817,el raporta că în scrisoarea de recomandare către ispravnici și la biserica din Iași i se spunea "vescovo dei cattolici", iar în documentele publice "prefetto e superiore della missione"

63. *Ibidem*, f. 413, 419. La 28 mai 1818, toate problemele erau rezolvate.

64. *Ibidem*, f. 355.

65. *Ibidem*.

66. *Ibidem*.

67. *Ibidem*, f. 511-514.

68. *Ibidem*... "gente per lo più fuggitive perche... desertori,o perche rei di qualche delitto".

69. *Ibidem*. Expresia folosită: "spoglio dei religiosi" - "spoliatori ai credincioșilor".

70. *Ibidem*.

71. *Ibidem*.

72. *Ibidem*, f. 563... "lo stato lacrimonovole di persecuzione" "che tutti i cattolici si trovano cola". În 1821, imperiul concentrase armatele de intervenție la Cernăuți, în Banat.

73. *Ibidem*, f. 592, 593, 598.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

74. *Ibidem*, f. 598... "non mancherà di cercare ogni mezzo per liberare questa missione de simili perturbatori"

75. *Ibidem*, vol. 8, f. 28, 29.

76. *Ibidem*, f. 47, 48. La 30 iulie 1825, Paroni a scris "in esecuzione degli ordini presanti da Vienna" agentului din Iași, internunțiului Orsini, care dorea "... mantenere qui sempre al servizio di questa missione sei dei suoi sacerdoti"

77. *Ibidem*, f. 39.

78. *Ibidem*, f. 115.

79. *Ibidem*, f. 100, 101.

80. *Ibidem*, f. 71-76... "cattive qualità"

81. *Ibidem*, f. 107-109... "l'unico mezzo per rimediera ai disordini"

82. *Ibidem*, f. 102.

83. *Ibidem*, f. 121.

84. Pietro Tocanel, *op.cit.*, p. 109.

85. Arh.. S.C.P.F., *loc.cit.*, Moldavia, vol. 8, f. 133-135... "senza l'acconsentimento delli abitanti indigeni di questo paese" "che caggiona al popolo moldovano deglli pregiudizii e molestazioni" "inopinamente" "patrioti indigene" – "nullamente, che si venisse un altro vescovo"

86. *Ibidem*, f. 186-188.

87. Preot prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria bisericii ortodoxe române*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1981, vol. III, p. 24.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro